

Ur Mikael Börjesson, et al. (eds.),
*Fältanteckningar. Utbildnings- och
kultursociologiska texter tillägnade
Donald Broady*, Skeptronserien, SEC,
Uppsala universitet, 2006, 435p.

Med KRUT i bagaget

Carina Fast, Görel Hedtjärn & Jan Swaling

Det var många som samlades runt redaktionsbordet, synliga såväl som osynliga debattörer. Det fanns t o m en och annan som redan lämnat detta jordeliv. Där var: Susanne Törneman, Mikael Sundén, Peter Brukner, Lisa Månsson, Oskar Negt, Thomas Ziehe, Lena Hellblom, Karl Marx, Göran Folin, Mikael Palme, Ester Hermansson, Alva Myrdal och många andra. Så småningom dök även Gerhard A upp. Staffan Selander syntes ibland skymta i kulisserna. Diskussionerna gick höga. Det hände att någon slog näven i bordet och lämnade rummet med hot om att inte komma tillbaka. Kanske bör det nämnas att bordet hade sin egen historia. Det var skänkt av Donald Broady, senior. Det hade stått i något styrelserum på Pripps, där den äldre Donald jobbade. Fyraåriga Erik trodde länge att det fanns ett speciellt KRUT-språk, ett hemligt språk med gester och konstiga ord som andra inte förstod.

Foto: Rut Hillarp

Don var den store inspiratören. Lik en senare upplaga av Nils Holgersson, var han i ständig färd med att göra nya nedslag, upptäcka sjunkna städer. Vem var hans Akka, måntro? Frankfurterskolan? Bagaget, en mängd böcker, förvarades alltid i en kundkorg, som han vid en av sina mer triviala mellanlandningar fått med sig från någon affär.

Det började i januari 1973 med RSMH:s seminarium i Grisslehamn. Gruvarbetarstrejken stod på agendan men också kampen om den nedläggningshotade Markittaskolan, där en av gruvarbetarna, Emil Sannelid, var förälder. Stafett-pinnen för en diskussion om skolan i samhället togs över av Jordbroprojektet (startat av Barbro Viking med rötter i Barnbyn Skå). Vid en stor konferens i Jordbro bildades flera grupper, varav en ville fördjupa sig i en kritisk diskussion av skolan.

Vi fick låna ett par rum på Johannelunds terapiskola, tjugo minuters gångväg från Alviks tunnelbana. Där startades utgivningen av tidningen *Sagt och Gjort*, som trycktes på en inköpt, begagnad, stencilapparat. Entusiastiska lärare skickade in material, beskrev vad de gjort och så spreds goda idéer.

Don var ofta missnöjd. Exempelen föll ihop, var för ytliga. Var fanns det mångtydiga exemplet med flera bottnar och många ingångar? Det exemplariska exemplet skulle begripliggöra, förtydliga och skapa teorier. Så följde en tid av intensiva studier. Huvuden böjdes djupt över "Introduktion til Kapitalens første Bind", som vi hade danskarna att tacka för. Don förklarade och undervisade. Han tog fram böcker ur kundkorgen och visade. Han var tydlig och klar, lyfte fram exemplet om snickaren och stolarna, kunde få de flesta av oss att tro sig förstå "Profitkvotens fallande tendens". I alla fall för stunden. Så växte sakteliga tanken fram: En riktig tidskrift! En tidning som skulle starta diskussioner bland lärare och forskare. Att den skulle heta något med "kritisk" var Dons bestämda uppfattning.

Resor gjordes för att snacka ihop gruppen och inhämta inspiration. Färden gick till Storsand i Dalarna. Där jobbades med grannsamverkan och lekplatsprojekt, kanske inte precis vår grej, men det låg i tiden. Vi lärde oss mötesdisciplin och att skriva minutiösa protokoll i tre spalter. Don höll på att krevera.

Unge Pædagoger i Köpenhamn föll mer in i ramen för vad vi tänkt. De hade lång erfarenhet, cirka 20 år, av att ge ut en pedagogisk tidskrift. Vi fick se mycket av de danska friskolorna, tog del av och inspirerades av Projekt Skoleprog. Vi knöt vänskapsband som sträckte sig över lång tid.

Vid flera tillfällen vändes våra näsor till Västjyllands kust, närmare bestämt till Ulfborg där vi besökte Tvind med "Det Nødvendige Seminarium" och "Den Rejsende Folkehøjskolen". Där talades Socialism. Första gången var vi imponerade. Att se hur de byggde Danmarks första vindmølle på gårdsplanen var kraftfullt. Vi jobbade i tryckeriet, diskuterade ledarskap, centralstyre, demokrati etcetera. För varje besök tyckte vi att de ledande på Tvind blev mer och mer obegripliga. När man inte ens fick lyssna på radio för att inte påverkas av det kapitalistiska samhället kände många av oss andnöd.

Resorna präglades av gemenskap och många, ibland ändlösa, diskussioner. En vanlig minnesbild från en tågkupé eller väntsal någonstans: Don sitter lite för sig själv, iförd sina foträta Anders And skor, inköpta på Købmagergade. Han läser Walter Benjam. Vi andra snackar och skojar. Men visst, ibland blev även han personlig och anförtrrodde oss övriga att han närde en dröm att likt Bertold Brecht ha ett arbetsrum där han kunde se äppelträd när han satt och skrev. Den som följt Don genom livet vet att han lyckats sätta denna önskan i verket. Och han hängde med på roligheter. Då vi lyssnade på Røde Mor i Pakhusområdet i Köpenhamn var Don lycklig. Visserligen var det inte långt ifrån att vi fick hörselskador. Men, so what. Som tur var hade vi lämnat in våra sovande barn, i sina vagnar, hos en vänlig Dame, som huserade i klädinlämningen.

I februari 1977 kom, efter lång möda, det första numret av:

KRITISK UTBILDNINGSTIDSKRIFT

KRUT

Vi gjorde det mesta själva, stod långt in på nätterna och monterade texter, lade raster över bilder etcetera innan det hela gick till tryckeriet. Och innehållet? Vid genomläsning av detta nästan trettio år gamla nummer slås man av att mycket skulle kunna skrivas idag. Man kan undra: Låg vi långt framme eller, hemska tanke, har inget hänt? Temat för numret var: "Vad lär man sig egentligen i skolan?" Här presenterades *den dolda läroplanen*. Flera amerikanska undersökningar från 50-talet hade visat att elever vid sidan om att räkna, rita kartor, stava sig igenom texter lärde sig att kunna vänta, ignorera kamrater, trycka tillbaka sina egna behov och erfarenheter, behärska sig motoriskt och verbalt. De lärde sig inte bara vissa kunskaper och färdigheter, utan framförallt vissa bestämda förhållningssätt. "Begreppet den dolda läroplanen lanserades, först av Philip Jackson, föregången av Jules Henrys liknande klassrumsforskningar. Men redan på 1920-talet skrev den tyska psykoanalytikern Sigrid Bernfelt om skolan som en total institution, som framför allt fostrade barnen till anpassning, konformitet, prestationstänkande och konkurrens" (s. 6). Numret redovisar de danska forskarna Mette Bauers och Karin Borgs studier i den danska folkskolan. Bauer och Borg beskriver i fall efter fall att det som händer i klassrummet verkligen styrker Jacksons teorier.

Till Bauers och Borgs text hade redaktionen ett efterord med rubriken "Lärarens yrkessjukdomar" Budskapet var att den dolda läroplanen inte kunde skyllas på lärarna. Lärarna brottades ständigt med dåligt samvete. Då var det lätt att ta misslyckanden som ett personligt nederlag.

Illustrator:
Donald Broady

Numret innehöll mer än så. Där fanns en artikel om den ständigt aktuella frågan huruvida skolan kan kompensera så kallade torftiga hemmiljöer. Där fanns recensioner och intervjuer. Ulf Lundgren på pedagogiska institutionen vid Lärarhögskolan i Stockholm intervjuades om projekten Kompass och Map. Vissa namn dök upp i flera artiklar. Så var fallet med namnet Callewaert.

Tidningen togs emot mycket positivt, fick en snabb spridning. Det är dock fel att påstå att alla var glada. Det fanns många kaptener inom pedagogikens område i landet. Det ryktades att en och annan liknade Krut vid Lennart Hellsings sjörövare.

Kapten Mocka fick en smocka
 Kapten Kock fick en chock!
 Kapten Kula fick en bula
 Kapten Daag han fick ett slag!
 Brass på! Över styr!
 Ror i lä! Hämta hem!

Javisst fanns det ofta krut med i spelet. Då Don och Daniel Kallós möttes i en radiointervju om den rosa pedagogiken hettade det till så det slog gnistor ur radioapparaterna.

Nya nummer skrevs och spreds. Metoderna var ofta okonventionella, ibland till och med olagliga. Men detta torde vara preskriberat idag. Så här kunde det gå till: En hemlig agent körde in en barnvagn på Stockholms Central. Men det

var ingalunda något barn i vagnen utan en stor kartong, innehållande senaste numret av tidskriften Krut. Under iakttagande av alla tänkbara försiktighetsmått kånkades kartongen ombord på tåget till Uppsala, ställdes på en bagagehylla och den skyldige försvann ut i folkvimlet. Passagerarna på tåget läste, då som nu, sin tidning eller sov, utan att ha en aning om det brännbara innehållet i lådan som stod i ensamt majestät. På perrongen i Uppsala väntade en annan hemlig agent, likaså utrustad med en tom barnvagn. Lådan lyftes av. Saken var klar. Innehållet kunde nu spridas till bokcafé, privatpersoner, Pedagogiska institutionen och Institutionen för lärarutbildning.

Åren gick. Don och flera i den ursprungliga redaktionen lämnade tidningen för nya uppgifter. Andra kom till. Krut lever fortfarande som tidskrift men också som ett minne av fin gemenskap, ett kunskapssökande förhållningssätt och en stor portion fan anamma.

Detta är vår berättelse om ett kapitel i Donald Broadys liv.